CE ŞTIM DESPRE CAUZELE FONETICE ALE DIFTONGĂRII ROMÂNEŞTI *E > EA, O > OA*?

FERNANDO SÁNCHEZ MIRET
Universitatea din Salamanca

1. Introducere

La prima vedere s-ar părea că ştim tot ce este de ştiut asupra cauzelor fonetice ale diftongării româneşti *e > ea, o > oa*.[1] Impresia acesta ne-ar lăsa-o, de pildă, lectura următoarelor definiţii din ELR:

„Specifică românei este **d**[iftongarea] lui *ē* şi a lui *o* (< lat. clas. *ō* şi *ŏ*) sub accent, **d.** condiţionată de natura timbrului vocalic din silaba următoare; **d.** se produce numai când silaba următoare conţine un *a* sau un *e*, rezultatul fiind diftongii *e̯a* şi *o̯a* (*sera > seară, mola > moară, legem* > v. dr. *leage*, *solem > soare*) (vezi **metafonie**)" (ELR 2001: s. v. *diftongare*).

„Caracteristică pentru română este **m**[etafonia] lat. *ę* primar şi secundar şi a lui *o* (< lat. clas. *ō* şi *ŏ*) sub accent, determinată de prezenţa vocalelor *a* sau *e* în silaba următoare (*sera > seară, legem* > v. dr. *leage, mola > moară, solem > soare*), care are ca rezultat diftongii *e̯a*, respectiv, *o̯a*" (ELR 2001: s. v. *metafonie*).

Dacă acceptăm că ELR ne dă informaţiile de bază privitoare la acest fenomen şi că tratarea faptului reprezintă „o sinteză a informaţiilor cuprinse în întreaga bibliografie de specialitate" (ELR 2001: Cuvânt înainte), am putea trage concluzia că *communis opinio* este următoarea: din punct de vedere fonetic, diftongarea românească *e > ea, o > oa* este o metafonie a unor vocale accentuate determinată, adică cauzată de vocalele *a* sau *e* din silaba următoare.

Acest fenomen de diftongare a atras atenţia multor lingvişti şi a fost considerat de multe ori o trăsătură caracteristică a limbii române:

„Dupăcum diftongarea vocalelor latineştĭ simple apare ca o trăsătură caracteristică a limbilor romanice faţă de limba latină, tot aşa diftongiĭ *ĕá, ŏá* alcătuĭesc o particularitate a limbiĭ romîneştĭ faţă de celelalte limbĭ neolatine" (Iordan 1920: 20).

Este bine cunoscut că diftongarea românească *e > ea, o > oa* şi consecinţele ei au multe aspecte de analizat: cronologia diftongării; diftongarea şi împrumuturile (de ex. *beznă*, *sobă*); interacţiunea cu alte legi fonetice (de ex. CĒNAM > *cină*, CORŌNAM > *cunună*); interpretarea

[1] Mulţumesc mult Adinei Dragomirescu pentru efortul de a corecta româna mea dubioasă.

BDD-V1107 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)

grafiei chirilice; originea monoftongilor din dialecte; diftongii *ea, oa* în morfonologia românei; analiza fonologică a diftongilor *ea, oa.*

În lucrarea lui Andrei Avram (2005) sunt analizate în detaliu aproape toate aceste aspecte. În contribuția mea mă voi limita la aspectele fonetice a fenomenului. Ideea principală pe care o voi dezvolta în lucrarea de față este că în realitate nu ştim atât de mult despre cauzele fonetice ale diftongării şi că motivul acestei lipse este următorul: acest aspect al schimbării nu s-a cercetat cu mijloacele potrivite. În aceste puține pagini aş vrea sa arăt că aspectele strict fonetice ale schimbărilor fonologice au fost puse frecvent pe planul al doilea şi că din acest motiv multe argumentații făcute în privința cauzei fonetice a schimbării sunt pur speculative. Am să arăt de asemenea că, alături de *communis opinio* semnalată mai sus, s-au propus alte ipoteze cu privire la cauzele fonetice ale diftongării.

În § 2 voi discuta cele patru ipoteze mai importante. În § 3 am să prezint câteva cugetări în privința studiului schimbărilor fonologice.

2. Ipoteze asupra cauzelor fonetice ale diftongării

Principalele ipoteze pe care le-am putut afla în bibliografía de specialitate sunt următoarele:

- Ipoteza 1: Diftongare condiționată de vocala silabei următoare;
- Ipoteza 2: Diftongare spontană nerealizată în toate contextele;
- Ipoteza 3: Diftongare spontană a unor alofone deschise [ɛ], [ɔ];
- Ipoteza 4: Confuzie perceptuală între [ɛ] şi [e̯a] de alte origini.

2.1. *Ipoteza 1: Diftongare condiționată de vocala silabei următoare*

Cum am arătat mai sus, aceasta este *communis opinio*. În această secțiune voi da nişte citate din autori ca Franz Miklosich, Hariton Tiktin, Sextil Puşcariu şi Alexandru Rosetti şi voi analiza ce ne spun despre aspectele fonetice ale schimbării.

Pentru Miklosisch, fenomenul este unul de asimilație (armonie vocalică). Contextul declanşator ar fi fost vocalele [a], [ə] şi [ɛ] din silaba următoare. Diftongul ar fi fost la început un diftong descendent:

„*ea* ist unter dem Druck des Accentes aus *e* hervorgegangen, eine Veränderung, die als Assimilation an das folgende *a, e̯* und offene *e* anzusehen ist: *ea* für *e* ist demnach wesentlich ein Fall der Vocalharmonie" (Miklosich 1882: 17).

„Aus der Entstehung des *ea* aus *e* ergibt sich, dass ursprünglich *éa*, nicht *eá*, betont wurde: die heutige Betonung ist jüngeren, vielleicht sehr jungen Ursprungs" (Miklosich 1882: 18).

Pentru Tiktin e vorba, de asemenea, de o asimilație (*metafonie, Umlaut*). Concepția lui Tiktin se deosebeşte totuşi din cea a lui Miklosich prin anumite detalii. Pentru Tiktin vocala diftongată era o vocală deschisă. Tiktin nu menționează o fază cu diftong descendent, ci ne-ar da impresia că el crede că diftongul a fost ascendent chiar de la început. Tiktin încearcă să ne dea o descriere a procesului în care termenii cei mai importanți sunt *Erweiterung* şi *Verschiebung*. Cu termenul *Erweiterung* Tiktin poate să se fi gândit la o lungire sau lărgire a vocalei. Această *Erweiterung* s-ar fi materializat ca o *Verschiebung*, adică o deplasare sau alunecare a vocalei accentuate înspre [a]:

BDD-V1107 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)

„Offener Tonvokal, dem in der nächsten Silbe desselben Wortes ebenfalls ein offener Vokal folgt, verwandelt sich in einen steigenden Diphthong, dessen erstes Element der bezügliche Vokal, dessen zweites *a* ist. Die Diphthongierung ist als das Endresultat einer durch den postonen offenen Vokal veranlaßten oder begünstigten allmäligen Erweiterung des Tonvokals, also Verschiebung desselben nach *a* hin auszusehen, welche mit dem Hinzutritt dieses letzteren ihren Abschluß fand. Wir stehen hier also einer Art Umlaut gegenüber" (Tiktin 1886–1888: § 23).

În acelaşi fel, Rosetti dă fenomenului numele *Umlaut*. Interesant în această privinţă este faptul că în teza lui din anul 1926 Rosetti nu era de acord cu opiniile lui Gamillscheg şi Puşcariu. Aceşti autori au postulat existenţa unor faze intermediare în procesul de diftongare, în mod special când vocala din silaba următoare era [e] (Rosetti 1926: 135–137). Cu toate acestea, Rosetti şi-a schimbat opinia şi în lucrări ulterioare a acceptat că schimbarea nu s-a putut realiza în acelaşi mod în toate contextele:

„Acest fenomen de metafonie e cunoscut sub numele de „Umlaut" şi consistă în modificarea, prin anticipare, a timbrului vocalei accentuate sub influenţa vocalei din silaba imediat următoare […]. În cazul nostru, putem admite că partea a doua a vocalei accentuate a fost deschisă sau că timbrul vocalei accentuate nu a fost propriu-zis modificat, ci timbrul vocalei inductoare, prin anticipare, a fost grupat cu vocala accentuată, astfel încît în cazul cînd *e* sau *o* era urmat în silaba imediat următoare de *a (ă),* s-a ajuns la *e̯a (o̯a),* iar cînd era urmat de *e*, trebuie presupusă, cel puţin în teorie, o fază intermediară **ee, *oe* […], care a evoluat apoi, prin deschiderea elementului al doilea, în diftongii *e̯a* (şi *o̯a*)" (Rosetti 1978: 367).

În ce priveşte contextul, Rosetti consideră că vocalele declanşatoare ar fi fost [a] şi [e], iar vocala [ə] n-ar fi putut provoca diftongarea pentru că este o vocală închisă. În acest punct Rosetti critică ipoteza lui Iordan (1920):

„L'ouverture des voyelles roumaines *e* et *a* est bien faite pour rendre compte de son caractère de phonèmes inducteurs, en opposition avec les voyelles postérieures fermées *ă, o, u* et la voyelle antérieure fermée *i* qui n'ont pas eu le même rôle" (Rosetti 1926: 136).

Am menţionat deja că Gamillscheg şi Puşcariu au intuit că vocalele din context au produs acelaşi efect final, dar pe căi diferite, adică prin faze intermediare felurite. Gamillscheg (1919: 41) nu consideră posibilă o schimbare directă [eCe][1] > [eaCe] şi propune fazele intermediare următoare: [e] > [e̯e] > [e̯ɛ] > [e̯ə̯] > [e̯a]. Pentru [oCe], Gamillscheg (1919: 50–51) sugerează o fază intermediară [oə], iar în [oCa] diftongarea s-ar fi produs în mod direct [o] > [o̯a].

La rândul lui, Puşcariu face o deosebire între **cauza** diftongării (accentul) şi **condiţiile** diftongării (prezenţa vocalelor [a], [e] în silaba următoare). În contextul [a] din silaba următoare diftongarea se înţelege „ca produsul unei acomodări organice, ca o potrivire prea timpurie a organelor de articulaţie pentru poziţia următoare" (Puşcariu 1920–1921: 380)[2]. În

[1] *C* notează aici orice consoană sau grup de consoane.

[2] În teoria fonetică modernă, această acomodare a organelor se cunoaşte sub numele de *coarticulaţie.* Probabil că primul cercetător care a observat aceste fenomene, fără să le dea încă numele de coarticulaţie, a fost Sievers (cf. Kühnert & Nolan 1999: 11). De fapt, Sievers (1901: 181) a vorbit despre „Mischung verschiedener specifischer Articulationen".

BDD-V1107 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)

contextul [e] din silaba următoare am fi avut întâi diftongii *ee, oe*, apoi disimilație [eɛ], mai târziu [e̯a]. Diftongul originar *oe* ar fi evoluat ca diftongul francez scris <oi>.

În concluzie, aspectele fonetice subliniate din autori citați sunt următoarele:

(a) Diftongarea românească este un caz de asimilație la distanță. Consoanele intervocalice nu au jucat niciun rol. Se pare că în acest ultim detaliu consensul este foarte larg[1].

(b) Nu este clar care a fost contextul fonetic declanşator. Este admis că contextul determinant a fost vocala din silaba următoare. În general, este vorba de vocale deschise, dar nu toți autorii sunt de acord cu ce vocale pot fi considerate astfel. Probleme mai mari pun vocalele [e] şi [ə] din silaba următoare.

(c) Cu mai multă sau mai puțină insistență, toți autorii subliniază că vocalele diftongate erau sub accent.

(d) Procesul este definit ca o asimilație. Se discută dacă asimilația a avut efecte intermediare diferite în funcție de contextul [a] vs [e] din silaba următoare.

(e) Actualmente *ea, oa* sunt diftongi ascendenți. Se discută dacă la început nu au fost cumva diftongi descendenți.

2.2. ***Ipoteza 2: Diftongare spontană nerealizată în toate contextele***

Sub acest titlu putem aduna contribuțiile a doi autori, fiecare cu nuanțe diferite: Wilhelm Meyer-Lübke şi Iorgu Iordan.

Meyer-Lübke ne dă prea puține detalii. Procesul este numit *Brechung* şi cauza lui este prezentată cu o întrebare: vocalele [a] şi [e] au provocat diftongarea sau vocalele [i] şi [u] au impiedicat-o? Fără să ne arate din ce motive, Meyer-Lübke ne spune că el preferă a doua soluție. O diftongare spontană ar fi fost blocată de [i], [u] din silaba următoare:

„Fragen wir schließlich noch, wie die Brechung zu verstehen sei: hat *a, e* den Wandel von *e* zu *ea* hervorgerufen, oder haben ihn *i, u* verhindert? Ich möchte das letztere annehmen" (Meyer-Lübke 1890: § 83).

La rândul lui, Iordan porneşte, de asemenea, de la un proces de diftongare spontană: în producerea vocalelor *e* şi *o* „de fapt se pronunțaŭ doĭ *e* şi doĭ *o* în loc de unul" (Iordan 1920: 35). Această pronunțare ar fi fost modificată de o tendință spre centralizare a părții finale a vocalei sprijinită de prezența vocalelor deschise *-ă, -e*. În consecință, procesul ar fi trecut prin următoarele faze: [eə̯] > [e̯a], [oə̯] > [o̯a].[2]

„Cînd în silaba următoare lui *é, ó* se aflaŭ *i, u*, tendința limbiĭ romîneşti de a articula spre partea posterioară a guriĭ n-a maĭ fost ajutată, ca în cazul lui *ă, e* următorĭ, ci dimpotrivă a fost împĭedecată de *i, u*, care sînt vocale închise, ĭar *i* e şi maĭ anterior decît *ă, e* (pe lîngă aceasta la articularea luĭ *u* buzele sînt rotunjite, poziție care se opune uneĭ articulărĭ deschise, aşa cum se cere pentru *a*). Deaceĭa partea a doŭa a luĭ *é, ó* accentuațĭ cu doŭă vîrfurĭ a urmat al doilea drum din cele arătate de Sievers (pg. 202), anume a fost articulată în acelaş loc ca şi prima,

[1] Nu mă pot ocupa aici de ipoteza lui Emil Petrovici, în care consoanele joacă un rol preponderent. Petrovici porneşte de la presupuneri cu tot diferite din cele discutate aici şi, de fapt, nu consideră existența unui adevărat proces de diftongare ca fiind la baza diftongilor *ea, oa* (cf. Petrovici 1957a, 1957b).

[2] De observat că şi la Iordan se trece de la diftongi descendenți la diftongi ascendenți.

BDD-V1107 © 2014 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)

dar cu maĭ multă putere; ceĭ doĭ *e* saŭ *o* nu s-aŭ putut menținea multă vreme unul lîngă altul, ci s-aŭ contractat, reducîndu-se la unul singur" (Iordan 1920: 35–36).

În lucrările lui Meyer-Lübke şi ale lui Iordan avem de a face deci cu o diftongare spontană despre care nu ştim aproape nimic. Nu ştim de ce se diftonghează numai vocalele /e/ şi /o/. Iordan încearcă să ocolească această problemă atribuind celor două vocale un tip special de accent cu două vârfuri, pentru care nu avem altă dovadă decât însăşi diftongarea.

2.3. ***Ipoteza 3: Diftongare spontană a unor alofone deschise [ɛ], [ɔ]***

Ipoteza aceasta are mulți partizani (printre alți Adolfo Mussafia, M. Zdrenghea, Marius Sala, Michele Loporcaro) şi, după informațiile mele, a fost prima din punct de vedere cronologic:

„Betontes *o*, dem *ę* oder *e* folgt, wird offen und breit ausgesprochen; es hört sich wie *o͡a* (mit dem Accente vorzugsweise auf dem *o*)" (Mussafia 1868: 125).

„*E*, dem *ę* oder *e* folgte, muss ebenfalls in früherer Zeit offen und breit ausgesprochen worden sein, aber so dass der *e*-Laut noch fortdauerte. Die Aussprache muss zwischen *ê* und *e͡a* geschwebt haben, und daher bezeichnet auch das cyrillische Alphabet ein solches *e* ganz richtig durch ѣ, welches im Altslovenischen zwischen diesen zwei Lauten schwankte" (Mussafia 1868: 131).

Pornind din principiile fonologiei structuraliste, ideea aceasta a fost reformulată de Zdrenghea şi Sala:

„Ainsi, à cause de l'ouverture des voyelles médiales, dans le système vocalique de la langue roumaine ont apparu deux sons nouveaux *ę* et *ǫ*, qui, avec le temps, se sont développés en *e̯a* et *o̯a*" (Zdrenghea 1960: 95).

„Ayant un large champ de dispersion, les variantes [ę], [ǫ] ont été prononcées de plus en plus ouvertes et ont abouti, à une certaine époque du roumain commun que nous ne pouvons pas préciser, aux diphtongues [e̯a], [o̯a]. Les variantes fermées, dont le champ de dispersion était plus limité, ont continué à être prononcées de la même manière qu'à l'époque précédente, comme elles continuent d'ailleurs à être prononcées de nos jours encore" (Sala 1976: 197).

Aceeaşi idee de bază, cu noi argumente, este prezentată de Loporcaro (2011: 129). Acest autor susține că pronunțarea normală (*by default*) a fonemelor /ɐ/ şi /o/ era [ɛ] şi [ɔ], iar în contextele [i], [u] din silaba următoare pronunțarea era închisă [e] şi [o]:

„since [o̯a] and [e̯a] developed by default, then the complementary context must have been positively specified in the phonological rule which must have accounted for the distribution of the allophones prior to diphthongization: […] a final high vowel induced an allophonic realization [e, o], in complementary distribution with [ɛ, ɔ] occurring elsewhere" (Loporcaro 2011: 129).

Dovada mai importantă adusă în sprijinul acestei ipoteze este existența unor cuvinte cu vocală /e/ accentuată în poziție finală, deci fără ipoteticul context declanşator: DĒT > *dea*;

BDD-V1107 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)

STĒT > *stea*; BĬBĬT > **bee* > **be* > *bea*.[1] Multă atenție a stârnit limitarea exemplelor la vocala /e/, care rupe paralelismul general între evoluția lui /e/ şi evoluția lui /o/. În acest sens, Avram (2005: 29–33) a propus evoluția ROS > *[rɔ] > rom. veche *roauă*, rom. actuală *rouă* ca un exemplu paralel de diftongare a vocalei /o/.

În general, autorii care susțin ipoteza unei diftongări spontane (Ipoteza 2 şi Ipoteza 3) nu simt nevoia de a explica cauzele fonetice ale procesului.

2.4. *Ipoteza 4: Confuzie perceptuală între [ɛ] şi [e̯a] din alte origini*

Ipoteza mai nouă şi mai originală a fost prezentată de Andrei Avram într-o lucrare a cărei lectură este indispensabilă pentru a înțelege în mod complet problemele legate de acest fenomen (Avram 2005). Pentru Avram, diftongarea şi metafonia sunt două procese distincte. Metafonia este un fenomen premergător diftongării: este vorba de o schimbare articulatorie-acustică care a produs vocale deschise. Diftongul *ea* în cuvinte ca *seară, neagră* nu este rezultatul metafoniei, ci al unei confuzii între vocala deschisă [ɛ] şi numeroasele realizări ale diftongului *ea*, apărute în română prin sinereză (de exemplu: *vulpea* < VULPEM + art. hotărât; *vedeam* < VIDEBAM; *mea* < MEA). Aşadar, diftongul *ea* nu s-a născut dintr-un fenomen având vorbitorul ca protagonist, ci dintr-o confuzie perceptuală a ascultătorului.

Problema cea mai mare a ipotezei lui Avram este că nu existau în prealabil diftongii *oa* care ar fi putut atrage realizările [ɔ] apărute prin metafonie. Avram propune că difongul *oa* s-a creat ca o substituție analogică a lui [ɔ] prin [o̯a] pentru a restabili paralelismul între reflexele vocalelor /e/ şi /o/ accentuate în contextele metafonice. Aceasta înseamnă că cea de-a doua jumătate a procesului ar fi fost non fonetică.

3. Rolul cercetărilor fonetice când se face istoria limbii

Lingviştii recunosc de obicei că aspectul fonetic al cuvintelor este important. Un exemplu relevant este Ivănescu:

„Deşi limba se justifică şi deci se explică întîi de toate ca un instrument al gîndirii, ea se individualizează, adică devine o realitate istorică, numai prin aspectul fonetic al cuvintelor, aşa că acest aspect trebuie să aibă întîietate atunci cînd se face istoria limbii" (Ivănescu 1980: 20).

Cu toate acestea, în tradiția lingvistică românească, ca şi în tradițiile celorlalte limbi romanice, rolul cercetărilor fonetice în istoria limbii a fost secundar şi în orice caz departe de întâietatea despre care vorbea Ivănescu. Un exemplu pentru acest demers este, din nou, Ivănescu:

„lingvistul poate admite o condiționare a schimbării de către organele articulatorii fără să intre în detalii. Aşadar vom socoti schimbările fonetice ca reflexe ale unei schimbări a bazei articulatorii, fără să arătăm în ce constă schimbarea acesteia. Dacă, în prezenta lucrare, n-am dat explicații prin factorul material (baza de articulație), adică n-am căutat să punem în legătură cu o anumită conformație a organelor arculatorii cutare sunet, am urmărit în schimb să arătăm cum structurile sociale au permis sau au împiedicat manifestarea lor" (Ivănescu 1980: 20).

[1] Surprinzător este faptul că Miklosich (1882: 6) afirmase că nu există exemple de acest tip: „Langes *e* des klassischen Latein bleibt unverändert, wenn das Wort einsilbig ist oder in der darauf folgenden tonlosen Silbe *i, o* oder *u* steht, denn vor *a, e̯, e* geht es in *ea* über".

BDD-V1107 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)

Un alt exemplu interesant pentru discuția de față este Miklosich:

„Dem lat. sitis entspricht im rumun. regelrecht *seáte*, ursprünglich *séate*, sѣte, dessen *ea*, ѣ nach den Zeugnissen der Sprachgeschichte aus offenem *e* entstanden ist, richtiger, das offene *e* selbst bezeichnet. Die Physiologie soll nun zeigen, wie es kömmt, das betonntes *e* vor gewissen Lauten in offenes *e*, *ea* übergeht" (Miklosich 1881: 519).

„Die Aufgabe, das Wie des Übergangs zu erklären, habe ich mit wenig zahlreichen Ausnahmen den Phonetikern überlassen" (Miklosich 1881: 522).

De fapt, s-ar părea că datoria de a explica cauzele fonetice ale schimbărilor nu cade pe umerii lingviştilor, ci pe umerii foneticienilor (un grup, se pare, fără legătură cu lingviştii). Alături de ideea că explicația este o treabă a foneticienilor, ar trebui să ne surprindă faptul că, cum am arătat mai sus, lucrările citate folosesc termeni de fonetică şi discută aspectele fonetice, dar foarte rar își sprijină argumentațiile cu referințe din lucrările foneticienilor. În loc de a căuta informații în cercetările specialiştilor, fonetica istorică s-a mulțumit cu o terminologie fonetică generală pe care Ohala (2003) o numeşte *fonetică taxonomică*.[1] Terminologia fonetică a fost folosită fără ulterioare cugetări.

În lucrările citate în § 2.1 s-a descris procesul ca o asimilație la distanță, dar nu s-a luat în considerație bibliografia de specialitate asupra acestui fel de asimilație, nici cea veche (Grammont 1933; Menzerath, Lacerda 1933), nici în lucrări mai recente cea modernă asupra coarticulației (Öhman 1966; Recasens 1984; Grosvald 2009).

În acelaşi mod, câteva din lucrările citate mai sus discută o problemă importantă a contextului. Deşi este evident că în româna de astăzi diftongii *ea* şi *oa* apar legați de prezența vocalelor [a], [e] sau [ə] în silaba următoare, nu este de loc clar dacă vocalele [a], [e], [ə] au produs aceleaşi efecte asupra celor două vocale accentuate [e] şi [o]. Autori ca Puşcariu au bănuit că vocalele [a], [e], [ə] nu puteau provoca aceleaşi rezultate. Dar argumentația a rămas o pură speculație. Fonetica experimentală pune la dispoziție resurse şi metode pentru a verifica empiric această bănuială.

O mică contribuție în această direcție este Sánchez Miret (2013). În lucrarea amintită, am analizat în mod controlabil efectele ipoteticului context al diftongării şi am obținut, printre altele, următoarele rezultate: vocala [a] din silaba următoare are efecte mai puternice decât vocalele [ə], [e] asupra primului formant al vocalelor accentuate [e] şi [o]; vocala [e] din silaba următoare are efecte semnificative asupra vocalei [o] accentuată, dar nu asupra vocalei [e] accentuată.

O cercetare mai amănunțită asupra diferitelor aspecte ale coarticulației în română este teza de doctorat a lui Margaret Renwick. De remarcat este că Renwick încearcă să pună în legătură datele experimentale obținute astăzi cu anumite schimbări produse de-a lungul istoriei limbii române:

„In fact in Romanian, each context in which a coarticulatory factor significantly influences target vowels' acoustics is also relevant in historical vowel changes or synchronic phonological alternations of stressed-vowel quality" (Renwick 2012: 241).

[1] Cu acest termen se referă la „the traditional, almost exclusively articulatory phonetics which provides linguistics with the terminology and conceptual framework for describing speech sounds and their natural classes" (Ohala 2003: 669).

BDD-V1107 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)

Aşa cum pledează Maria-Josep Solé şi Daniel Recasens, colaborarea între metodologia foneticii experimentale şi cea a cercetărilor diacronice este necesară pentru a înțelege mai bine schimbările fonologice:

„the phonetic mechanisms involved in not only the initiation of sound change but also sound change in progress are now being studied in the laboratory. Thus, the theoretical claims and processes proposed regarding sound change can now be subjected to experimental testing and thereby given a solid scientific footing. The experimental approach allows us to provide support for existing theories (if the predicted facts fit in with experimental observations), and to refine the theory or formulate new theories more in line with the observed experimental data (if the theory cannot reproduce or predict the observed facts)" (Solé, Recasens 2012: 2).

BIBLIOGRAFIE

Avram, Andrei, 2005, *Metafonia şi fenomenele conexe în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

ELR = Sala, Marius (ed.) 2001, *Enciclopedia limbii române*, Bucureşti, Univers Enciclopedic.

Gamillscheg, Ernst, 1919, *Oltenische Mundarten*, Wien, Hölder.

Grammont, Maurice, 1933, *Traité de phonétique*, Paris, Delagrave.

Grosvald, Michael, 2009, „Interspeaker variation in the extent and perception of long-distance vowel-to-vowel coarticulation", *Journal of Phonetics*, 37, p. 173–188.

Iordan, Iorgu, 1920, *Diftongarea lui e şi o accentuaţi în poziţiile ă, e*, Iaşi, Viaţa Romînească.

Ivănescu, G., 1980, *Istoria limbii române*, Iaşi, Junimea.

Kühnert, Barbara, Francis Nolan, 1999, „The origin of coarticulation", în: William J. Hardcastle, Nigel Hewlett (ed.), *Coarticulation: theory, data and techniques*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 7–30.

Loporcaro, Michele, 2011, „Phonological processes", în: Martin Maiden, John Charles Smith, Adam Ledgeway (ed.), *The Cambridge history of the Romance languages. Volume 1: Structures*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 109–154.

Menzerath, Paul, Armando de Lacerda, 1933, *Koartikulation, Steuerung und Lautabgrenzung*, Berlin/Bonn, Dümmler.

Meyer-Lübke, Wilhelm, 1890, *Grammatik der romanischen Sprachen. Erster Band: Lautlehre*, Leipzig, Reisland.

Miklosich, Franz, 1881, „Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialekte. Vocalismus. I", *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, 98, p. 519–550.

Miklosich, Franz, 1882, „Beiträge zur Lautlehre der rumunischen Dialekte. Vocalismus. II", *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, 99, p. 5–74.

Mussafia, Adolfo, 1868, „Zur rumänischen Vocalisation", *Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften*, 58, p. 125–154.

Ohala, John J., 2003, „Phonetics and historical phonology", în: Brian D. Joseph, Richard D. Janda (ed.), *The handbook of historical linguistics*, Oxford, Blackwell, p. 669–686.

Öhman, Sven E. G., 1966, „Coarticulation in VCV utterances: spectrographic measurements", *Journal of the Acoustical Society of America*, 39, p. 151–168.

Petrovici, Emil, 1957a, „Fenomene de sinarmonism în fonetica istorică a limbii romîne", *Cercetări de lingvistică*, 2, p. 97–124.

BDD-V1107 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)

Petrovici, Emil, 1957b, *Kann das Phonemsystem einer Sprache durch fremden Einfluss umgestaltet werden? Zum slavischen Einfluss auf das rumänische Lautsystem*, The Hague, Mouton.
Puşcariu, Sextil, 1920–1921, „[Recenzie de] Iorgu Iordan, Diftongarea lui *e* şi *o* accentuaţi în poziţiile *ă, e*", *Dacoromania. Buletinul Muzeului Limbii Române*, 1, p. 377–396.
Recasens, Daniel, 1984, „Vowel-to-vowel coarticulation in Catalan VCV sequences", *Journal of the Acoustical Society of America*, 76, p. 1624–1635.
Renwick, Margaret E. L., 2012, *Vowels of Romanian: historical, phonological and phonetic studies*, Ph. D. Dissertation, Cornell University. (http://conf.ling.cornell.edu/peggy/Renwick_2012_Vowels-of-Romanian.pdf)
Rosetti, Alexandru, 1926, *Recherches sur la phonétique du Roumain au XVIe siècle*, Paris, Champion.
Rosetti, Alexandru, [2]1978, *Istoria limbii romîne. I. De la origini pînă la începutul secolului al XVII-lea. Ediţia a doua revăzută şi adăugită*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.
Sala, Marius, 1976, *Contributions à la phonétique historique du roumain*, Paris, Klincksieck.
Sánchez Miret, Fernando, 2013, „Aspectos fonéticos de la diptongación del rumano", în: Fernando Sánchez Miret, Daniel Recasens (ed.), *Studies in phonetics, phonology and sound change in Romance*, München, Lincom Europa, p. 179–225.
Sievers, Eduard, [5]1901, *Grundzüge der Phonetik zur Einführung in das Studium der Lautlehre der indogermanischen Sprachen*, Leipzig, Breitkopf & Härtel.
Solé, Maria-Josep, Daniel Recasens, 2012, „Editor's introduction", în: Maria-Josep Solé, Daniel Recasens (ed.), *The initiation of sound change. Production, perception, and social factors*, Amsterdam, Benjamins, p. 1–18.
Tiktin, Hariton, 1886–1888, „Der Vocalismus des Rumänischen", *Zeitschrift für romanische Philologie*, 10, p. 246–255; 11, p. 56–84; 12, p. 220–241, 436–462.
Zdrenghea, M., 1960, „Quelques considérations sur l'évolution du système vocalique de la langue roumaine", *Revue roumaine de linguistique*, 5, p. 91–99.

WHAT DO WE KNOW ABOUT THE PHONETIC CAUSES OF THE ROMANIAN DIPHTHONGIZATION *E > EA, O > OA*?

(*Abstract*)

The phonetic causes of the widely studied Romanian diphthogization *e > ea, o > oa* are insufficiently known. The reason is that phonetics studies and historical research are inexplicably kept apart. The paper critically reviews some traditional statements about the phonetic aspects of the Romanian diphthongization and is a plea for collaboration between diachronic linguists and phoneticians.

BDD-V1107 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 02:01:33 UTC)